

Antikvarisk rapport

Munka Ljungby kyrka

BYTE AV VÄRMEKÄLLA

Munka Ljungby församling, Munka Ljungby socken i Ängelholms kommun
Skåne län

Malmö Museer
Kulturarvsenheten
Rapport 2012:003

Jörgen Kling och Helena Nilsson

Antikvarisk rapport

Munka Ljungby kyrka

BYTE AV VÄRMEKÄLLA

Munka Ljungby församling, Munka Ljungby socken i Ängelholms kommun
Skåne län

Malmö Museer

Box 406

201 24 Malmö

Tel: 040-34 10 00

Besöksadress: Malmöhusvägen

www.malmo.se/museer

Antikvarisk rapport**Munka Ljungby kyrka – byte av värmekälla**

Munka Ljungby församling, Munka Ljungby socken i Ängelholms kommun, Skåne län
Kulturavsnittet Rapport 2012:003

Författare: Jörgen Kling och Helena Nilsson

Foto: Jörgen Kling och Helena Nilsson

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Munka Ljungby kyrka sedd från öster, 2011

© Malmö Museer 2012

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	5
Tekniska och administrativa uppgifter	4
Sammanfattning av utförda arbeten	5
Historik med relevans för ärendet	6
Arbetets omfattning	7
Avvikelser och tillägg från handlingarna	7
Övrigt	8
Antikvarisk kommentar	8
Övriga handlingar med relevans för ärendet	9
Källor	9
Fotodokumentation	10
Årets rapporter	15

Tekniska och administrativa uppgifter

ObjektMunka Ljungby kyrka
Län Skåne
KommunÄngelholm
SockenMunka Ljungby
BeställareMunka Ljungby församling

Länstyrelsens tillståndDnr 431-57711-09, datum 2009-08-10

Syn av arbetsområdetStartmöte 2010-07-27
Arbetena påbörjades..... V.36, 2010
Slutbesiktning 2011-11-15

Generalentreprenör Behrens Alternativ Energi AB
Underentreprenör HP Borringar AB
Konsult ItArk Arkitektkontor AB, Helsingborg
..... Råå VVS-Byrå AB
..... Helkonsult AB (EI)

Arbetsbeskrivning Upprättad av ItArk Arkitektkontor 2008-11-17, 2009-04-14 och 2009-07-06
..... Teknisk beskrivning, upprättad av Råå VVS-byrå AB, 2008-10-15

Antikvarisk medverkan
..... Malmö Museer genom Jörgen Kling och Helena Nilsson

Arkiverat materialFörvaras i Malmö Museers arkiv

T.v. Vy mot koret i öster. T.h. Vy mot norra korsarmens entré.

Sammanfattning av utförda arbeten

Det befintliga värmesystemet, innan åtgärd, utgjordes av en elpanna för vattenburen värme med radiatorer placerade under samtliga fönster i kyrkorummet. För att få bättre ekonomi i uppvärmningen samt ett bättre klimat i kyrkorummet, för så väl besökare som för fast inredning och inventarier, ersattes det befintliga värmesystemet med bergvärme. Samtidigt sågs styr- och reglersystemet över så att intermittent värmeållning möjliggjordes.

Åtgärderna omfattade i huvudsak följande arbeten:

- Borrning för bergvärme på kyrkogården
- Den gamla elpannan ersattes med värmepump för bergvärme, ny kringutrustning som el-kassett, ackumulatortank och expansionskärl mm installerades i befintligt pannrum
- Montering och installation av bänkvärmare

T.v. Kyrkans interiör mot öster. Fotografi ur ATA:s arkiv, okänt datum. T.h. Kyrkans interiör mot väster. Fotografi ur ATA:s arkiv, okänt datum.

Historik med relevans för ärendet

Munka Ljungby kyrka är belägen i nordvästra Skåne, ungefär 5 km öster om Ängelholm, i Munka Ljungby samhälle. Kyrkan uppfördes under den intensiva kyrkobyggnadsperiod i Skåne som varade från 1100-talets mitt till 1200-talets första årtionden. Kyrkan bestod ursprungligen av långhus och rakt avslutat kor i öster. Troligen före 1300 uppfördes ett till planformen rektangulärt torn i väster. Under 1400-talet slogs valv över långhuset och koret, varvid långhuset indelades i tre kvadratiska travéer. Korets valv dekorerades med kalkmålningar. Vid ungefär samma tid revs övre delen av västtornet och torntravéen integrerades med långhuset. Väster om det rivna tornet uppfördes ett större torn och på långhusets södra sida byggdes ett vapenhus. Troligen under 1600-talet tillfogades på kyrkans norra sida ett gravkor.

På 1860-talet genomgick kyrkan en omfattande om- och tillbyggnad varvid dess romanska karaktär till stor del gick förlorad och den erhöll det utseende den har idag. Större delen av långhuset revs liksom vapenhuset i söder och gravkoret i norr.

Långhusets västligaste travé samt östra gavel bevarades, liksom det medeltida koret och tornets nedre del. Mellan den bevarade långhustravéen och koret fogades breda korsarmar i norr och söder varigenom kyrkan fick sin nuvarande korsplan. Det medeltida koret omgestaltades till sakristia och ett nytt kor inrättades i korsmittens östra del. Vid ombyggnaden fick kyrkan helt ny inredning och från det gamla kyrkorummet överfördes endast den medeltida dopfunten.

Den första omnämningen av kyrkorummets uppvärmning är från 1882 då två ugnar från Ankarsrums bruk införskaffades. Enligt den uppmättningsritning som upprättades inför restaureringen 1930-31 var ugnarna placerade i anslutning till korsmittens nordöstra och sydöstra pelare.

En större restaurering av Munka Ljungby kyrka genomfördes 1930-31 under ledning av länsarkitekt Nils A Blanck, då bland annat vapenhuset i tornets bottenvåning och koret i korsmittens västra del omgestaltades, ny bänkinredning och nya golv tillkom och samtliga ytterdörrar förnyades. Dessutom förnyades kyrkans tekniska system genom att ny värmeanläggning installerades i ett nyuppfört pannrum under mark, i hörnet mellan sakristian och norra korsarmen. Befintliga skorstenar revs och en ny rökgång inbilades i kyrkans yttermur. Rökgången anslöts till en skorsten som murades intill den mittersta tinnen på långhusets östra gavelröste.

En större förändring genomfördes 1958 då en ny orgelläktare uppfördes i långhuset. Vid samma tillfälle bättringsmålades bänkinredningen.

År 1982 ersattes befintlig oljepanna av elpanna. I övrigt förnyades inte värmesystemet.

Vid en större restaurering 1993 företogs bland annat bättringsmålning med linoljefärg och fernissa på kyrkans bänkinredning. Bänkkvarterens brädgolv fernissades och på tegelgolven sågs fogningen över.

Arbetets omfattning

Det befintliga vattenburna systemet med radiatorer under fönstren i kyrkorummet har bevarats. Elpannan, i pannrummet i källaren, från 1980-talet har dock ersatts av bergvärme. Samtliga äldre delar av värmesystemet är demonterade och bortforslade från källaren till förmån för ny värmepump för bergvärme av fabrikat IVT Greenline, ackumulatortank, expansionskärl och elpanna från Värmebaronen.

Tre borrhål ner till ca 170 meters djup och med ca 15 meters mellanrum har tagits upp längs det norra tvärskeppets norra sida. Grävning för nedläggning av isolerade kollektorslangar, från respektive borrhål till pannrummet under korets norra sida, företogs ned till ett frostfritt djup av ca 60-70 cm och ungefär 1½ - 2 meter ut från kyrkan.

För att intermittent uppvärmning skulle kunna erhållas har det befintliga vattenburna systemet kompletterats med elkonvektorer av fabrikat Eveco Delta Therm. Konvektorerna används vid förrättning och har för ändamålet monterats under bänkinredningens sitsar. Elkonvektorerna är brunlackerade för att smälta in mot det brunfernissade golvet och den bruna bänkinredningen. Styr- och reglersystemet har setts över så att

Installationen föregicks av en klimatomätning med dataloggers utplacerade på fyra platser i kyrkan. Mätningen registrerade temperatur och relativ luftfuktighet varannan timme under ett års tid, med början sommaren 2007.

Kyrkorummet är uppdelat i sex sektioner som kan värmas upp separat, beroende på antalet besökare. Kyrkan har nu en grundvärme på ca 14 grader celsius och värms upp lokalt med hjälp av bänkvärmare inför förrättning. Inkommande el har lagts i befintlig kulvert i vapenhus. Kulverten leder fram till elcentralen i vapenhusets nordöstra hörn och har därifrån dragits vidare in till en, vägg i vägg liggande, skrubben i långhusets nordvästra hörn. Här finns styrenheten och här går kablagen ner och vidare ut i golvlist längs med bänkinredningens ytterkant mot mittgången på den norra sidan. Från skrubben går kablagen över till den södra sidan, dolt bakom en inmålad täckbräda, ovan ingången till långhuset, vidare ner i golvlist utmed bänkinredningens sockellist. Kabeldragning längs socklarna har förlagts bakom en urholkad påbyggnad på existerande sockellist. Påbyggnaden är inmålad i befintlig sockellists kulör.

Övergången till bänkkvarteren mitt i långhuset har utförts i befintlig kulvert i mittgången. Kyrkorummets golv är lagt med stora tjocka hårdbrända Höganäsklinkers, lagda i cementbruk och fogade med cement. Fogarna i golvet är ca 1 cm breda. Ett fåtal golvklinkers har plockats upp och därefter åter lagts i bruk och fogats. Ingreppet är gjort på ett sådant sätt att det ej är synligt. I respektive korsarm har man lagt kablagen i infrästa spår i fogarna, strax innanför respektive dörr. Kablagen har därefter täckts med fogbruk.

Avvikelse och tillägg från handlingarna

Enligt handlingarna skulle tre samlade borrhål tas upp, strax nordost om koret. Enligt entreprenören är det bättre att borrhålen för bergvärmens sprids ut för bättre effekt. Hålen förlades med 15 meters mellanrum utmed den norra korsarmens norra sida, med en ledning till elcentralen i vapenhuset i väster.

Beslut togs i samråd med antikvarisk medverkande att placera ett nytt skåp för säkringar samt styr- och reglerutrustning i förrådet under orgelläktarens norra sida. Detta eftersom utrustningen inte fick plats i befintligt skåp enligt förfrågningsunderlaget.

Golv och bänkinredning är från en större renovering på 1930-talet. Golvet är viktigt för kyrkans nuvarande utseende. De stora bruna plattorna av brun hårdbränd Höganäsklinker är lagda i cement och fogade med cementbruk. Eftersom att kablaget kunde fräsas ned i befintliga fogar kunde lyftning av golvplattorna, vilket var föreskrivet i handlingarna, undvikas och golvet kunde på så vis skonas.

Övrigt

Bänkinredningen är målad i ådringsmåleri och marmorering för att efterlikna sten och trä. Bänkinredningens ytskikt uppvisar omfattande uppskalning och bör ses över inom en snar framtid. Bänkinredningen bättringsmålades senast 1993.

Bänkinredningens ytskikt av linoljefärg och fernissa uppvisar omfattande skador i form av uppskalning av färgskikt samt materialförlust på sina ställen.

Antikvarisk kommentar

Arbetena är utförda med god omsorg om kyrkans kulturhistoriska värde. Samtliga ingrepp och installationer har gjorts på ett reversibelt sätt och är knappt märkbara i kyrkorummet idag. Avvikelser från, av Länsstyrelsen, godkända handlingar har gjorts i samråd med antikvarisk medverkande.

En grundläggande förutsättning för att skapa ett gynnsamt klimat i kyrkan – ur såväl kulturhistoriska som tekniska och ekonomiska aspekter – är ett korrekt dimensionerat värmesystem. Kontinuerligt utförda temperatur- och luftfuktighetsmätningar samt uppföljning och analys av dessa är därefter ett viktigt led i att förebygga och förhindra klimatrelaterade skador. Det nya värmesystemet ska enligt beslut från Länsstyrelsen utvärderas under ett år efter installation och driftsättning. Därefter ska framkomna resultat utvärderas och insändas till Länsstyrelsen senast 2013-01-15.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

2007-06-11	Meddelande ang. klimatmätning i Munka Ljungby kyrka av ItArk
2008-08-22	Meddelande ang. klimatmätning i Munka Ljungby kyrka av ItArk
2008-11-17	Ansökan från Munka Ljungby församling
2009-04-14	Kompletterande ansökningshandlingar av ItArk
2009-07-06	Kompletterande ansökningshandlingar av ItArk
2009-08-10	Beslut länsstyrelsen dnr 431-57711-09, 433-61043-08
2010-07-27	Protokoll byggmöte nr 1
2010-08-24	Protokoll byggmöte nr 2
2010-09-14	Protokoll byggmöte nr 3
2010-10-05	Protokoll byggmöte nr 4
2010-10-19	Protokoll byggmöte nr 5
2011-11-15	Protokoll slutbesiktning

Källor

Ponnert Arkitekter AB, *Munka Ljungby kyrka Underhållsplan 2005-12-19*

Fotodokumentation

Det nya kablaget till bänkkonvektorerna drogs utanpå bänkinredningens befintliga socklar.

Befintlig kulvert i mittgången, vari nytt kablage förlades.

Bänkinredningens påbyggda sockellist som döljer kablaget till bänkkonvektorer.

Parti över entrén in till kyrkorummet från vapenhuset i väster. Kablage från elcentral till respektive sida mittgången är dolt bakom en täckskiva ovan dörrkarmen.

De brunlackerade konvektorerna är placerade på bänksitsarnas undersidor.

Det synliga kablaget är inmålat i bänkinredningens kulör för att smälta in så mycket som möjligt.

Bergvärmepumpen samt expansionskärlat monterat i pannrummet.

Hål för kollektorslangarnas genomföring i muren under mark.

Nedgrävning av isolerade slangar till ett frostfritt djup om ca 60-70 cm.

Ett av de tre borrhålen som borrades upp för bergvärme på kyrkogården, strax norr om den norra korsarmen.

Årets rapporter

Lista över utgivna rapporter inom Malmö Museers rapportserie
Kulturarvsenheten Rapport:

Kulturarvsenheten Rapport 2012:001

Olga Schlyter
Antikvarisk utredning. Västra Dockan – underlag till värdeprogram. Fastigheterna Kranen 2, 5, 6, 7 och 8 i Malmö stad. Skåne län.

Kulturarvsenheten Rapport 2012:002

Lars Persson
Kulturgeografisk utredning. Marken vid brottet – en studie av äldre lantmäterikartor över området söder och väster om Limhamns kalkbrott. Fastigheten Limhamn 155:355 m.fl. i Hyllie socken i Malmö stad. Skåne län.

Kulturarvsenheten Rapport 2012:003

Helena Nilsson och Jörgen Kling
Antikvarisk rapport. Munka Ljungby kyrka – byte av värmekälla. Munka Ljungby församling, Munka Ljungby socken i Ängelholms kommun, Skåne län

